
PREDGOVOR

Suvremene tendencije u razvoju stanovništva Hrvatske karakteriziraju – i po uzrocima i po posljedicama – višestruko složeni, dugoročni i globalni demografski procesi ukupne i prirodne depopulacije, starenja stanovništva te prostorne populacijske polarizacije.¹ Potonja su demografska kretanja više-manje karakteristična za sve krajeve Hrvatske, kao i za Hrvatsku u cijelosti. Općenito možemo istaknuti da u Hrvatskoj demografska dinamika ide ispred njezinog društveno-gospodarskog razvoja, što se nameće bitnim ograničavajućim čimbenikom, ne samo demografskog nego i ukupnog, odnosno regionalnog razvoja države. Prema A. Wertheimer-Baletić (1992., 239.) “razvoj stanovništva Hrvatske u poslijeratnom razdoblju odvijao se smjerom glavnih demografsko-tranzicijskih značajki i procesa, koje su svojevremeno proživjele razvijene europske zemlje. Bitna *differentia specifica* razvoja našeg stanovništva u odnosu na razvijene europske zemlje bila je ubrzana tranzicija u sferi nataliteta, dakle tranzicija u relativno kraćem razdoblju, inducirana specifičnim faktorima (prije svega dugotrajnom vanjskom migracijom).”

Istočni, ravničarski prostor Hrvatske je proteklih stoljeća imao vrlo dinamičan demografski razvoj koji se odvijao pod znakovitim utjecajem političkih, vojnih, društvenih, gospodarskih, kulturnih, vjerskih i drugih (ne)prilika i zbivanja, pri čemu je migracija bila temeljnom demografskom odrednicom ukupne brojčano-strukturne dinamike pučanstva. Unatoč toj složenosti, sve do 1960-ih godina hrvatski je istok ipak bio tipičan imigracijski (useljenički) prostor, sa svim demografskim i općim društveno-gospodarskim posljedicama koje iz takvog kretanja proizlaze. Privlačnost kraja za naseljavanje naročito je rasla u vrijeme agrarnih kriza koje su pogađale agrarno prenaseljene predjele Hrvatske, napose krajem 19. i tijekom prve polovice 20. stoljeća. (Sić, 1968.) Međutim, do početka 1990-ih godina demografska dinamika istočne Hrvatske bitno je usporena, reprodukcija se našla na granici prirodnoga pada,

a iseljavanje je nadmašilo useljavanje, što je rezultiralo poremećajima temeljnih struktura stanovništva, napose dobro-spolne i ekonomske. Ubrzana i urbano orijentirana industrijalizacija prostora je od svršetka Drugoga svjetskog rata, a naročito od 1950-ih godina izazvala i potom sve snažnije poticala napuštanje poljoprivrede (deagrarizaciju) i transfer stanovništva (radne snage) u nepoljoprivredne, naročito industrijske i uslužne djelatnosti, što je plodilo prostornim prerazmještajem pučanstva, odnosno deruralizacijom koja je, gotovo u cijelosti, imala obilježja ruralnog egzodusa ("bijega sa sela").

Razmatranje demografske problematike *Vukovarsko-srijemske županije*, koja se prostire u najistočnijem dijelu kontinentske, ravničarske i nizinske Hrvatske, proizašlo je iz želje da se ustanovi u kojoj su mjeri depopulacijski demografski procesi zahvatili ovaj dio naše zemlje te u kojoj će to mjeri predstavljati nepovoljnu ili ograničavajuću odrednicu ukupnog društvenog i gospodarskog razvitka kraja. Potonje je osobito važno jer je *Vukovarsko-srijemska županija* tijekom posljednjega međupopisnoga razdoblja (1991.-2001.), zbog srbijanske oružane agresije, doživjela veliko materijalno, kulturno i demografsko razaranje i stradanje s dubokim ožiljcima koje neće biti jednostavno ublažiti ili ukloniti.

Između 1991. i 2001. godine demografska slika *Vukovarsko-srijemske županije* značajno je promijenjena u odnosu na predratno kretanje stanovništva, ali i u odnosu na moguću ili očekivanu mirnodopsku demografsku dinamiku. Analiza dosegnutog stupnja poremećenosti najvažnijih demografskih odrednica i sastavnica kretanja stanovništva nezaobilaznim je preduvjetom pri osmišljavanju i provođenju mogućih i/ili potrebnih razvojnih rješenja. Važno polazište ove studije jest i znanstveni motiv da se još jednom naglasi kako je *Vukovarsko-srijemska županija* bila i jest hrvatski etnički i državni prostor. Stoga je u ovoj studiji opetovano naglašena povijesna, pravna i demografsko-etnička neutemeljenost svojatanja ovoga dijela hrvatskoga državnog teritorija od strane srbijanskoga agresora, koje proizlazi iz njegovih dvostoljetnih osvajačkih težnji prema hrvatskom prostoru.

Želim se zahvaliti recenzentima, akademkinji, prof. dr. sc. Alici Wertheimer-Baletić i dr. sc. Nenadu Pokosu na korisnim primjedbama koje su u sadržajnom i metodološkom smislu unaprijedile kvalitetu ove studije. Najveću zahvalnost, dakako, dugujem svojoj obitelji koja me je, prepuna razumijevanja za moj rad, u njemu ustrajno podupirala.